

niques és, a l'inrevés de la realitat familiar i de la vida infantil, l'avi el qui fa paper de primer pla; per consegüent tenim més doc. antiga del masculí: «vostre avi nos jurà e-ns féu homenatge», doc. de 1264 (Ca-Candi, *MischHiCat.* II, 515); «féu matrimoni nostre avi ab la regina dona Sanxa, qui fo fiyla del Emperador de Castella», Jaume I (7); en Eiximenis, *Regiment de la C. P.*, 105.30.

Els femenins en *-ia* responen a masculins de tema en *-o-* constituïen un fenomen comú a totes les velles llengües indoeuropees, i aquest joc es manté encara en plena força en grec (*ἄναξ ~ ἀνάκτα > ἀνασσα; λῶν ~ λιόντια > λύουσα; εὐπρεπής ~ εὐπρεπέια*), en sànscrit (femenins en *-ī*), etc. En llatí ja havia quedat reduït des dels orígens literaris a pocs casos, com *cervia ~ cervus, neptia (> francès nièce) ~ nepos, -otis, o neptus*: un d'ells *avia-avus*. El llatí popular acabà per eliminar-ho, afavorint en aquest cas, per la raó indicada més amunt, la forma pròpia del femení.

Aquest és, doncs, l'estat que apareixerà a la base de les formes de la major part de les llengües romàniques i la que ha restat també vigent en oc. ant., *avi, avia*. Però també la forma diminutiva, de caràcter hipocorístic, que ha predominat en altres: *AVIOLUS, es basa en AVIUS: d'ací el fr. *aiéul*, oc. *aijol*,¹ el cast. *abuelo*, el port. *avó*. De la forma primitiva, no diminutiva, en tenim també proves en vells docs. lleonesos: «nostra ereditade cos abeo ego Stevano de meos *abios* ---», escrit el 1086 a Lleó per a una donació feta a Astúries (MzPi., *Orig.*, 365). En terra catalana el baix llatí ens proporciona una dada encara ben anterior del masculí: «quando venit *avius* istius Ricemiri, condam, nomine Witigisus --- pro partibus *avii* sui ---», en una escr. rossellonesa de Tresmals, de l'any 858 (Col·lecció Moreau, II, 13v). Vulgarment són d'interès algunes dades.

De caràcter sobretot dialectal. Per l'eliminació moderna dels esdrúixols en *zia*, que és pròpia del dialecte rossellonès, *avi* pren allí vulgarment alhora el valor d'«àvia» i «avi» (*la nostr'avi* sento pertot en el Capcir-Els Angles, Formiguera); en altres punts del dialecte, per evitar l'ambigüitat se serveixen sovint de les expressions compostes *l'avi dona* i *l'avi home*. En terres del Nord ha pres una gran extensió una forma hipocorística infantil, *la vava* 'l'àvia', cosa que se sent molt a l'Alt Empordà (Roses, 1915);² ara bé, en alguns punts rossellonesos el masculí corresponent és *váví*, així p. ex. ho sento a Conat (1960), cosa que permet distingir entre un masculí *vavi* i un femení *vava*, que ha vingut a invertir, pel que fa a la terminació, la repartició llatina: s'explica perquè essent l'hipocorístic en *va-* cosa principalment d'infants, eren aquests els qui tenien més propensió a reduir a *-ba* el grup complex *-bia*, i ja hem vist més amunt que eren els infants els qui governaren la llengua en aquest punt concret; ara bé, en la llengua vulgar comuna això ha permès de sortir de l'embaràs homonímic que havia obligat a usar els poc viables *avi dona* i *avi home*.

A Menorca vulgarment s'hi aglutina l'article i diuen *es lavi* (Ferreria, *BDLC* XIII, 6) però és ben curiós que en el femení és l'article més vulgar l'aglutinat: «ha passat un *lavi, una sàvia*» (A. Ferrer Guinart, *Rond. de Men.*, 213), potser en relació amb la precl·lència del femení en el llenguatge infantil, les conseqüències de la qual ja hem assenyalat i reflectida també en la forma secundària que pren el masculí en l'hipocorístic napolità. Com és sabut la forma cast-arag. *agüelo* ha penetrat a fons en el català de Ribagorça i del País Valencià; en aquest és quasi general, si bé a l'extrem Nord, a Xiva de Morella, encara noto *la mew' ábia* (1961).

Semblant, fins a cert punt, a la reduplicació *vava* de l'empordanès i rossellonès, però més estesa, és la forma *jàia* del llenguatge infantil del català central, occidental, etc. (també val., civ. i men., segons *AlcM*); també molt estès és *jàio*, la *-o* del qual denuncia de nou que el punt de partida està en el femení: se sent almenys fins al Priorat (*La Font del Iaió Guet*, al Mastroig, 1936). Creat en data més antiga en alguns punts, això arribà a participar en el canvi arcaic de *j* en *ġ(ž)*, d'on la forma *jai, jaia*, general a Mallorca, i sobretot o, *avui*, exclusivament, usada en el sentit de 'home vell', 'dona vella', amb matís fortament intensiu o hipocorístic.³ Potser la més antiga doc. d'això està en el poeta mallorquí Josep Togores, c. 1820: «Seguiu el quest, / no 'l dexeu may: / axó és consey / de docte *jay*» (JMBover, *BiEscrBal.* II, 442; III, 39). Intermedïa entre això i *iaio*, la forma *jaio*, pròpia de la pagesia del Principat.

Frase feta popular, «sofrir per la llaga de l'avi les intemperàncies d'un poca-solta benintencionat però que abusa» (en carta de PCoromines, 18-III-28).

DERIV.: *Avial* [manca encara en els diccionaris del S. XIX i *AlcM* no en registra ex. fins a Josep Pla, però el recorde en escr. Renaix. i algun poeta del XIX]. Ja en un doc. en b. ll. de 1057 «Ego Ermesindis --- confiteor q. predicte res proprie fuerunt avi tui --- et propinquitae paterna et *aviali*» (*Liber Feudorum M* I, p. 221).

Aviastre (DAg.). *Avienc* (DAmen.). *Avior*: el DAg. el dóna com a mall., i en cita un ex. en el sentit de 'nissaga, llinatge o ascendència d'algu' en un ms. del S. XVI; no en Lab. però sí 1868 (*SLitCosta*); «una altra de les gràcies de l'Empordà són les gallines de Marzà, que van a *porre* a Garriguella --- del temps de *l'avior* que tota la plana en bescanta la fama», PCoromines (*Gr. de l'Emp.* XVII, O. C., 937a20): sembla tractar-se d'un antic genitiu plural *tempus avorum > aviorum* 'temps dels avi' que, estereotipat, ha quedat com a substantiu abstracte. Amb valor semblant s'havia usat '+aviança' 'parentela, nissaga': «per racionem de tenedonem vel laboracionem vel *aviança* vel parentella», en un doc. de l'Àlta Ribagorça a. 1247 (M. Duque, *Docs. de Ovarra*, 177.14).

Besavi, -àvia: «*bisavia* mea Ermenjardis» en un document de Gavà de l'any 1110, «sicuti *besavii* et *avii nostri*» en un document de Verdú de l'any 1180, «michi adveniunt per meo *besavi*» en un document de